

Ka 'oku veiveiua—vakai'i

Fakapapau'i 'oku fakalao ka 'oku ke folau mo ha suvenia 'o ha me'a mo'ui 'o e 'ātakai pe koloa fa'u mei ha me'a 'o e 'ātakai.

Vakai pe 'oku fiema'u ha ngāhi fakangofua fakaPule'anga pe tohi ngofua mei he:

- 'Ātakai pea mo e Fakatolonga
- Ngāhi Tute (Kasitomu)
- Kolonitini

Ka 'oku veiveiua—vakai'i!

■ Fefakatau'aki 'o e me'a mo'ui 'o e 'ātakai 'i māmani

'Oku lahi e fanga monumanu pea mo e 'ulu 'akau 'o māmani 'oku 'i he tukunga fakatu'utāmaki koe ta'emapule'i 'o e fefakatau'aki.

Ko e feitu'u Pasifiki ko e nofo'anga ia ki he vahe fā 'e taha 'o e fanga manupuna 'oku 'i he tukunga fakatu'utāmaki 'i māmani. Ko e feitu'u ni foki 'oku toe tokolahi ai 'a e fa'ahinga kehekehe 'o e ngāhi feo, 'ulu 'akau, fanga 'inisēkite, pea moe fanga monumanu kehe.

'Oku fiema'u ke tau malu'i e ngāhi me'a mo'ui 'i he 'ātakai 'o e feitu'u ni ke fakapapau'i 'e kei 'i ai pe ki he to'utangata 'o e kaha'u.

Ko e fefakatau'aki fakamāmani lahi 'i he fanga monumanu, 'ulu 'akau pea moe 'u koloa kehekehe kuo ngaohi mei he ngāhi me'a ni 'oku pule'i ia 'e he Konivesio ki he Fefakatau'aki Fakavaha'apule'anga 'i he Fa'ahinga Monumanu moe 'Akau 'oku Faka'au ke mōlea atu (CITES).

'Oku hanga he CITES 'o malu'i 'o lahi hake he 34,000 'e fa'ahinga 'o e fanga monumanu mo e 'ulu 'akau 'i he tapa kehekehe 'o māmani. 'Oku fakataumu'a ia ke fakapapau'i 'oku 'ikai hoko 'a e fefakatau'aki fakavaha'apule'anga 'i he me'a mo'ui 'o e 'ātakai ko ha fakatamaki ki he 'enau mo'ui'.

■ Ki mu'a pea ke toki fonongá 'ai ke ke 'ilo—'oku anga fēfē ho'o tu'u felave'i mo e lao?

'Oku malava 'e he ngāhi suvenia 'e ni'ihi 'a e kau folau 'eve'eva kene uesia 'e fa'ahinga 'o e fanga monumanu mo e 'ulu 'akau 'oku faka'au ke molea atu. 'Oku malava pe ia ke ke mūnoa 'o fakatau ta'e ilo'i 'oku ke maumau'i ē lao. Fakatātā 'aki 'eni, ko e Tabua (Nifo'i Tofua'a) pea mo e Nge'esi Fonu (Fonu nofo tahi) 'oku fakatou ngāohi kinaua mei he ongo monumanu 'oku 'i he tukunga fakatu'utamaki.

Taimi 'e ni'ihi 'e ikai ke hanga 'e he kau fefakatau'aki 'o fakahoko atu e mo'oni felave'i mo e feitu'u na'a nau ma'u mei ai 'a e ngāhi koloa fa'u. 'Oua teke paipaivalea 'aki 'e ngāhi lea hangē ko e "Tui mai kiate au, 'oku sai pe ia".

Ka 'oku ke fakakaukau ke fakatau pe folau mo e koloa kuo fa'u mei he me'a mo'ui 'o e 'ātakai, fetu'utaki ki he Potungāue 'a e Pule'anga 'oku 'anautolu 'a e fatongia koia ki mu'a ho'o mavahe pe hū ki ha fonua ke fakamahino'i pe 'oku ke fiema'u ha tohi ngofua.

Ka 'oku 'ikai ha tohi ngofua totonu, ko ho'o koloa fa'u 'e puke ia he Kasitomu.

■ Ngaahi Faito'o Tu'ufonua

'Oku toe 'iloa e ngāhi Faito'o Tu'ufonua ko 'eni koe ngāhi faito'o talatukufakaholo pe makehe (alternative).

Ka 'oka 'ikai ha ngofua, 'e tapu leva ke hu mai pe fakatau atu ki muli ha ngāhi faito'o tu'ufonua 'oku ngaohi mei ha konga 'o ha taika, pea, ngeli, 'akau ko eni koe Saussurea/Aucklandia (ko e me'a 'oku ngaahi 'aki e fo'i 'akau Po Chai), pe lainosolasi.

■ Koloa taautaha

'Oku 'i ai pe ngaahi me'a 'e ala faka'atā mei he ū tu'utu'u ni. Fetu'utaki ki he Pule'anga ke toe vakai'i ange e ngaahi faka'atā ki he koloa fakatautaha.

■ Te ke lava 'o tokoni ki he toe tolonga atu 'o e me'a mo'ui 'o e 'ātakai

Ko e fefakatau'aki 'o e me'a mo'ui 'o e 'ātakai 'oku kehekehe pe. 'E ala kau ai e fanga manu' pe 'ulu 'akau' pe 'ū koloa kehekehe kuo ngaohi mei he ngāhi me'a mo'ui ni hangē ko e:

- vāsuvu mo e nge'esi fingota
- ngaahi leta muli
- naunau tā me'a
- suvenia
- faito'o fakalotofonua
- hui, nge'esi fingota, kakano, ngaahi kili
- 'inisekita mo'ui pe mate
- va'akau pe me'a ma'u mei he 'akau

Kapau 'e tauhi fakapotopoto pē, 'e ikai hoko e fefakatau'aki ia ko ha makatūkia'anga ke ne faka'auha e fa'ahinga me'a mo'ui.

Ka mātu'aki tauhi fakapotopoto 'a e ngāue hu mai mo e fakatau ki tu'a 'oku tokoni ia ki hono fakapaupau'i ko e fa'ahinga me'a mo'ui ko 'eni te nau tolonga loloa ange.